

O SOCIÁLNOM SVETE ČLOVEKA

A. SIRÁCKY, Sociálny svet človeka

Slovami „komplexnosť“ a „ucelenosť“ nemôžeme označovať prosté nahromadenie, zhuk materiálov, poznatkov a tém, ale iba kombináciu, ktorá zjednocuje na vyššej úrovni jednotlivé svoje prvky a ktorá dáva vzniknúť relatívne uzavretému celku. Táto téza platí nielen pre prípadné a spoločenské javy ako také, ale aj — ba predovšetkým — pre metódy ich skúmania.

Ak autor práce *Sociálny svet človeka*, akademik Andrej Sirácky uvádza v úvode ku knihe, že mu ide o „ucelený obraz problematiky človeka ako spoločenského tvora, ktorý sa vo svojom svete pokúša riešiť nielen otázky spoločenskej »interakcie«, ale aj problémy »mimozemského« sveta, do ktorého tiež patrí“ (s. 7), má na mysli práve takýto komplexný pohľad. Vyplýva to jednak z metódy prístupov k jednotlivým problémom, ktoré sa v monografii vyskytujú, ale aj z explicitne vyjadrených myšlienok; podľa autora totiž každej vede „pri špecifikovaní predmetov unikajú tie momenty, ktoré znamenajú globálny pohľad na celok v javovej »podstate«“ (s. 149). A keď problém človeka, „ľudskej reality“ chce obsiahnuť jedna jediná veda, nevyhnutne pritom zanedbáva niektoré hľadiská a detailné momenty, „ktoré na pochopenie svojej reality (alebo jej úseku) vo vlastnej kompetencii nepotrebuje“ (s. 149).

Pri svojom pokuse vystihnúť podstatu tzv. ľudského sveta, teda sociosféry a psychosféry i s noosférou, využil A. Sirácky predovšetkým spojenia a vzťahové súvislosti medzi marxistickou sociológiou a filozofickými disciplínami. V sieti týchto súvislostí a vzťahov pertraktuje aj problémy iných ľudských snažení — najmä umeleckej tvorby.

Na pôde vzťahu filozofie a sociológie autor skúma otázku riešenia základných problémov sociálneho sveta človeka v rámci vied o človeku, ich teoreticko-metodolo-

gické východiská, rozoberá otázku scientizmu a antropologizmu (tzv. „filozofickej antropológie“), ako aj jednotlivé konkrétne problémy „sveta, v ktorom žijeme“, týkajúce sa zmyslu ľudského života, otázok humanizmu, hodnôt, otázky „odcudzenia“, problému človeka v dejinách „totality“, človeka v marxistickej interpretácii a pod.

Osobitné kapitoly sú venované analýze vzťahov medzi marxizmom-leninizmom a existencialistickou filozofiou a skúmaniu foriem úniku zo sociálneho sveta človeka. Podľa autora je najdôležitejšou otázkou sociologickej, vedeckej analýzy a politických úvah vedúcej sily našej spoločnosti zisťovať okrem iného najmä to, „ako sa zmenami v sociálnej štruktúre socialistickej spoločnosti menia aj návyky, city a myšlienky jednotlivcov, a ako sa v súvislosti s tým upevňujú pozitívne psychické mechanizmy — a ako sa človek, socialistický človek, začína cítiť doma vo svojom sociálnom svete“ (s. 116).

Významnou časťou knihy je kapitola nazvaná „Zachytenie“ (obraz sociálneho sveta človeka v umení a vede. A. Sirácky v nej vychádza z názoru, že „celý tzv. ľudský svet je svojrázny celok, systém, štruktúra (sú tu, prirodzene, analógie aj so strojom, aj s organizmom). V úplnosti ho sotva vystihnú všetky vedy spolu, ak im pritom nebudú pomáhať aj iné aktivity (napr. umenie . . .)“. Andrej Sirácky správne postrehol a v rámci svojej koncepcie vysvetlil otvorený charakter umeleckej tvorby, keď napísal, že umelec, „podobne ako *vedec* (prirodzene, na iný spôsob), *vytvára, spolutvorí realitu*, vkladá do nej niekedy až príliš subjektívizované počty, postoje a názory. Za určitých podmienok sa jeho subjektívne obrazy (i fantázie, vízie i »chorobné« sny) »materializujú«, »objektívizujú« a stávajú sa časťou reality“ (s. 121).

Práve uvedený autorov postoj bol jedným z výrazných stimulov jeho názoru, podľa ktorého treba zásadne odmietnuť stroho a absolutizujúco sociologicky orientovanú teóriu umenia, ktorá *jednostranne* vychádza iba zo spoločenského zástoja autora, ako aj teóriu, ktorá nesprávne zdôrazňuje predovšetkým iracionálne faktory v procese vzniku umeleckého výtvoru. Podľa koncepcie A. Siráckeho sociologická analýza neobjasňuje komplexnosť a rozmanitosť umeleckej tvorby a estetického „ucho-povania“ „skutočnosti vôbec“, a nielen sociálneho sveta človeka; sociologická analýza poskytuje iba *objektívny* základ pre filozoficko-estetickú analýzu. A napokon: „Sociologická analýza neznamená ani to, že sa podstata umenia má vysvetliť na základe empirie a že sa esteticko-umelecký

fenomén nemá sledovať vo svojich *premenlivých historických formách*, ako aj z aspektov psychologických, ideologických a spoločensko-praktických“ (s. 120).

A. Sirácky vychádza z optimistického pochopenia perspektív človeka, aby ním doplnil a vysvetlil jeho dejinné poslanie aj v širších než spoločenských súvislostiach, lebo „problematika človeka je časťou problémov kozmu“ (s. 153). A budúcnosť človeka bude vo veľkej miere „závisieť aj od toho“ — konštatuje autor v závere svojej práce — „ako vedy o človeku, predovšetkým filozofia, sociológia a psychológia budú schopné exaktne získať výsledkami urýchľovať proces integrovania osobnosti do integrovaného sveta“ (s. 178).

Dalimír Hajko

PODNETNÁ PRÁCA O INDIVIDUALITE A VLASTI

J. KUCZYŃSKI, *Indywidualność i ojczyzna* (Individualita a vlast)

Nová publikácia popredného poľského filozofa J. K u c z y ń s k é h o *Individualita a vlast*¹ má podtitul *Filozofická problematika národnostnej otázky*. Ani jeden z uvedených názvov však nevystihuje širokú škálu problémov, ktoré sa v tejto knihe nastoľujú a riešia. Autorov záujem sa sústreďuje predovšetkým na reláciu individualita — spoločenstvo, o ktorej uvažuje v prvom rade ako filozof. V šiestich častiach diela naplňa takto všeobecne vymedzený rámec konkrétnou a podrobnou analýzou týchto problémových celkov:

I. Individualita a spoločenstvo — náčrt pojmov.

II. Súčasná forma národnostnej otázky.

III. Leninské riešenie národnostnej otázky.

IV. Skúsenosti Poľska a rozvoj marxizmu-leninizmu.

V. Filozofická analýza pojmu vlast.

VI. Individualita a filozofia komunistickej civilizácie.

Ako vidíme už z obsahu práce, nejde

o systematický a ucelený výklad národnostnej otázky. Cez vlastnú optiku sa autor pokúša ozrejmiť najmä vzťahy medzi národom a vlasťou, národom a štátom, vlasťou a štátom, teda vzťahy, na ktoré je toľko protirečivých (aj v marxistickej literatúre) náhľadov. Pri hľadaní odpovedí na pálčivé otázky minulosti aj súčasnosti o zvolenej problematike opiera sa o skutočne hlbokú znalosť diel klasikov marxizmu-leninizmu, kriticky využíva rozsiahlu marxistickú i nemarxistickú literatúru, polemizuje s rôznymi názormi, stanoviskami, dezinterpretáciami a tvorivo prispieva k riešeniu danej, výsostne aktuálnej problematiky. Treba ešte poznamenať, že viaceré v knihe nastolených problémov bolo v poslednom desaťročí predmetom diskusií nielen v poľskej, ale v marxistickej filozofickej a sociologickej literatúre vôbec.

Svoju analýzu autor začína vymedzením základných pojmov individualita a spoločenstvo. Akcentuje predovšetkým spo-